

ІНТЕГРАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Розглянуто особливості технологічної підготовки майбутніх вчителів в якості інтегративної основи теоретичного і методичного знання, виділено коледж як базову ланку вищої освіти.

Відповідно до статусу вищих закладів освіти коледжі та інші прирівняні до нього вищі заклади освіти належать до другого рівня акредитації. Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) констатує, що особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття базової вищої освіти за відповідним напрямом підготовки та кваліфікації бакалавра. Крім того студенти можуть за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за освітньо-професійною програмою підготовки молодшого спеціаліста. Положення, що визначає освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, наголошує на поглибленій загальнокультурній підготовці, більшій фундаментальності і узагальненості професійно-орієнтованих умінь та знань. Подібний підхід виправдано ставить цей освітньо-кваліфікаційний рівень на вищій щабель порівняно з молодшим спеціалістом.

Аналіз ефективності функціонування коледжів дає змогу констатувати, що навчальний процес останніх спрямований на реформування професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, на інтегративні курси педагогічної аксіології, педагогічної антропології та педагогічної технології.

Завдання вчителя-технолога полягає в тому, щоб з методологічних позицій ученого оцінити теоретичні здобутки педагогічної науки; з логічних позицій методиста перевести теоретичні положення в практичну площину певної конкретної діяльності, у сферу інструментально-педагогічного знання; завершити процес створення технології – конкретизувати методику, подати діяльність процедурно як певну систему дій. Тобто, технологія навчання має організаційно впорядкувати всі залежності процесу навчання, вибудувати його етапи, виділити умови їх реалізації, співвіднести з можливостями для досягнення своєї цілі – гарантії запланованого результату.

Процес підготовки вчителів-технологів повинен інтегрувати всі знання, навички і вміння, які отримуються в процесі загальної, психолого-педагогічної, методичної, спеціальної і практичної підготовки. У подальшому це дозволить вирішувати стратегічні, тактичні процедурні завдання навчального процесу в школі.

Учитель, який недостатньо підготовлений у професійному відношенні, не володіє програмовими знаннями, навичками, вміннями дослідницької роботи не зможе продукувати методичні задуми і, тим паче, переводити їх у площину практики. Останньому завадить відсутність високої методичної культури вчителя, яка досягається саме в процесі вивчення педагогіки, предметної методики, спеціальних дисциплін, психології тощо.

Механізм засвоєння професійного досвіду має неабияке значення для ефективної підготовки майбутнього вчителя. Складна й багатогранна діяльність учителя включає цілий ряд простих дій, операцій, прийомів роботи. У цьому аспекті особливою вимогою є проблема інтеграції теоретико-методичного знання і можливостей педагогічної практики, яка сполучає засвоєння окремих складових педагогічної діяльності з оволодінням цілісним професійним досвідом. Так званий кумулятивний принцип навчання при поелементному засвоєнні досвіду професійної діяльності дозволяє накопичувати нові знання, прийоми і способи роботи, реалізовувати індивідуально-особистісну програму розвитку, активізуватися суб'єктам пізнання і освоєння професійного досвіду, опановувати методику педагогічних спостережень і діагностику розвитку особистості школяра. Подібна діяльність зумовить появу цілісної системи теоретичного, методичного і, безумовно, технологічного навчання.

Практичній підготовці студентів сприяє використання ігрової культури. За періодизацією Ю.Д.Красовського, ігрова культура має такі етапи: 1) як метод активного навчання (70-і роки); 2) ескалація в різноманітних областях економіки (перша половина 80-их років); 3) розвиток процесів професіоналізації підготовки спеціалістів різних профілів (друга половина 80-их років); 4) драматизація гри (перша половина 90-их років), що підносить ігрову творчість до способу моделювання рефлексивно-ціннісного управління, створює нову культуру економічно зумовлених зворотних зв'язків, які віддзеркалюють реальні управлінські відносини.

Вважається, що сфера освіти знаходиться на етапі ескалації ділової гри і тому основна діяльність з розробки і запровадження сумісними зусиллями педагогів, психологів, економістів, юристів ігрової технології, орієнтованої саме на школу, ще попереду.

Стосовно поняття "технологія", щодо ділових ігор є виправданим акцент на власне педагогічну і психологічну складові освітньо-виховних взаємодій. За психологічним рядом «діяльність – дія – операція» ігрова технологія відповідає поняттю «операція», оскільки в ній немає власного мотиву. О.Леонтьєв визначав діяльність як винятково людську (притаманну лише людині) форму активності. Специфікою цієї активності є її регулювання свідомістю, зокрема, віддзеркаленням у свідомості образом результату – метою. Людська діяльність складається з менших одиниць дій. Кожній дії відповідає своя часткова мета чи задача. Дії не мають власних мотивів (взагалі, ігрова діяльність характеризується такою архітектонікою, коли мотив лежить у самому процесі). У свою чергу окремі дії ділять на ще менші складові – операції, які не мають своїх цілей.

Ігрова технологія вигідно відрізняється від інших методів навчання тим, що вона дозволяє студентові педколеджу особисто бути причетним до функціонування системи, дає можливість прожити деякий час у близьких до реальності життєвих умовах.

Технологія навчання предмета є основним чинником інтеграції педагогічного знання. Теоретичний і методичний компоненти цілісної системи педагогічного знання надають новій якості процесу навчання, який реалізує технологія навчання. Отже, саме на рівні теорії і методики підготовки майбутніх учителів окреслюється ступенева підготовка вчителя-технолога. Технологія навчання певною мірою зумовлена теорією і методикою, а тому технологічний рівень не виходить за відповідний рівень ступеневої підготовки майбутніх учителів. Тобто, саме технологічний рівень є показником якості роботи педагогічного закладу. На наш погляд, педагогічні училища мають готувати лише молодших спеціалістів. Це їх інституційна ніша регіонального масштабу. Саме мобільність педагогічних училищ, їх відносно безболісне відкриття і припинення функціонування залежно від державної стратегії "материнського" закладу, якому вони можуть підпорядковуватись через посередництво коледжу, виправдовує можливість автономного існування педагогічного училища як ланки вищої освіти IV категорії.

Особливий статус педагогічного училища, з нашого погляду, зумовлений прогресивним явищем переходу професійної освіти України на багаторівневу модель. Можливості сучасного реформування професійної педагогічної освіти "провокують" активність теорії і практики, відмову від лінійної спрямованості методологічних основ педагогіки, розвиток системи підготовки майбутніх вчителів з урахуванням здобутків теорії систем, які самоорганізуються. Проте деякі аспекти нової парадигми освіти тяжіють, з нашого погляду, до традиційних помилок, властивих попередньому періоду. Значною мірою це пояснюється порушенням цілісності спеціальної і психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, недооцінкою спеціальної підготовки вчителів початкової школи і педагогічної підготовки фахівців для старшої школи.

Сучасні педагогічні заклади I-IV категорій акредитації віддають початковій освіті в основному "нижчі" рівні з відповідним матеріальним і кадровим забезпеченням. Цим пояснюється те, що підготовка вчителів старшої школи перенесена до вищих категорій навчальних закладів. Попри численні курси з педагогічних, психологічних, соціальних, культурологічних та інших дисциплін, чітко окреслюється, що подібний поділ викликаний необхідністю ґрунтовного спеціального осягнення основ відповідної наукової підготовки. Згодні, що останнє є надзвичайно важливою складовою підготовки майбутнього вчителя; саме рівнева підготовка змушує до подібного поглиблення. Але мусимо зауважити таке. Не варто повертатися до тих часів, коли педагогічні заклади готували кадри для багатьох галузей народногосподарського комплексу країни. Вочевидь, вчитель математики не є математиком з поглибленою спеціалізацією. Перш за все, це фахівець, який має цілісне бачення математики як науки, ґрунтовні знання чітко окресленої математичної теорії, що є основою шкільної математичної теорії. Далі – це здатність до розв'язання будь-якого конкретного завдання зі шкільного курсу математики.

Нарешті, останнє ми відносимо до спеціалізованих умінь; вчитель математики має досконало володіти методикою вивчення свого предмету. Тобто, ми маємо вийти на інтегративну цілісність математичної підготовки шкільного вчителя математики і не опікуватись тим, що цього недостатньо для "негайного" викладання спеціалізованої математичної дисципліни вищої школи, більше цінуючи компетентність вчителя у сфері будь-якого рівня спеціалізації середніх навчальних закладів та перспективу швидкої адаптації до вищих математичних кафедр за рахунок магістерського курсу.

Вища педагогічна школа, досягаючи високого професійного рівня майбутніх педагогів, висуває обґрунтовані претензії до середньої ланки освіти. Деякі вищі педагогічні заклади на прикладі Полтавського педагогічного університету намагаються певним чином вплинути на шкільний етап підготовки вчителя, концентруючи увагу на педагогічній майстерності студентів і професійно-практичній орієнтації учнів. На жаль, далі зверхньої й поблажливий критики, спроби незугарного співробітництва вищої й середньої школи справа не зрушила. Сучасні педагогічні гімназії й ліцеї, додавши до своїх навчальних планів неузгоджені курси психології, педагогіки тощо і не виділивши (чи, навпаки, занадто загостривши) профілі майбутньої вчительської спеціалізації, втрачають пропедевтичну цінність педагогічних знань намаганням донести останні до дітей сухим теоретизуванням, а не використанням безмежних властивостей безпосереднього шкільного життя. Як правило, значний обсяг таких знань надалі дублюється у змісті професійної педагогічної освіти і "законні" студенти визначаються лише на етапі абітурієнта, домагаючись реалізації всіляких пільг для нібито підвищеної педагогічної потенції всіх випускників середніх педагогічних закладів, гарантованих сумнівними домовленостями з конкретними вищими педагогічними навчальними закладами.

З нашого погляду, найбільш ефективним закладом, який об'єднує старшу середню й професійну педагогічну освіту, має стати педагогічне училище – вищий педагогічний заклад I рівня акредитації. Ми дійшли висновку, що педагогічне училище мусить бути розраховане лише на осіб з неповною середньою освітою. Це соціально виправданий, пришвидшений спосіб отримання педагогічної професії.

Педагогічне училище готує вчителів-спеціалістів початкової школи та асистентів вчителів з різних предметів старших ланок середньої освіти певної спеціалізації.

Підпорядкування майбутній спеціалізації вимагає вивчення шкільних предметів, що є не профілюючими інтегрованими курсами. Вивчення профілюючого предмету суттєво поглиблене й поєднане з методикою викладання цього предмету й практикою асистування студентів на молодших курсах свого училища, базової школи, у дитячих дошкільних й позашкільних закладах.

Широкий спектр дисциплін, без яких ефективна діяльність майбутнього вчителя є неможливою, має вивчатись в інтегративному курсі "Педагогіка". Така назва виправдана тим, що вагомість психології, фізіології, соціології тощо є трюїзмом і, до того ж, значною мірою саме філософські питання виховання пришвидшили у свій час виокремлення такого широкого спектру наук, інтегрованих емпіричними й теоретичними здобутками педагогічного "цеху".

Підготовка майбутніх учителів у навчальних закладах всіх рівнів акредитації має охоплювати цілісний курс, необхідний для високого рівня професійної фахової підготовки. Але, попри інваріантні вимоги до цілісності, “зрізи” теоретичної, методичної й технологічної підготовки мають бути рівневими - якісно та кількісно. Тому діяльність коледжів, порівняно з педагогічними училищами, доцільна лише на вищому щаблі теоретичного й практичного знання. Коледж має готувати фахівців з усіх шкільних дисциплін, поступаючись “до магістерському” рівню університету лише у класичному підході та теоретичній довершеності.

Викладена концепція по-новому ставить проблему підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня випускників нижчих категорій педагогічних закладів. Зокрема, немає необхідності знову повторювати повний цикл навчання у закладах вищої категорії, а варто створити в них спеціальні навчальні групи (факультети). Але основне навантаження має лягти на інституції неперервної професійної освіти, опорою яких будуть можливості росту педагогічної зрілості в середніх школах та допомога вищих навчальних закладів.

Наведені міркування виділяють коледж як основну ланку масової педагогічної освіти, перспективність якої стосовно подальшого росту офіційного фахового рівня очевидна.

Є досить слушні зауваження, що мало не більшість учителів далекі від найвищого рівня професіоналізму, але працюють добре. В учительському професіоналізмі (за І.Харламовим) треба виділити його найпростіший, початковий ступінь, який є базовим. Це - педагогічна вмільсть, під якою слід розуміти достатнє володіння вчителем всією системою найважливіших навчальних і виховних навичок і вмінь. Педагогічна вмільсть спирається на ту теоретичну і практичну підготовку, яку забезпечують вищі навчальні заклади і вдосконалюють школи.

Педагогічні училища і коледжі не можуть випускати “майстрів педагогічної праці”, але мають озброїти студентів такими знаннями і вміннями, розвинути у них такі якості особистості, які дозволять у найкоротший термін адаптуватися до вчительської професії, практично оволодіти секретами професії і, в підсумку, стати майстром.

Матеріал надійшов до редакції 20.09.2000 р.

Пилипчук В.В. Интегративные возможности технологической подготовки будущих учителей.

Рассмотрены особенности технологической подготовки будущих учителей как интегративной основы теоретического и методического знания, выделены колледжи как базовое звено высшего образования.

Pylypchuk V.V. Integrative Possibilities of Future Teachers' Technological Training.

The article considers the peculiarities of future teachers' technological training as a basis of theoretical and methodological knowledge, college is singled out as a basic branch of a higher school.